

Bronnes i 2017

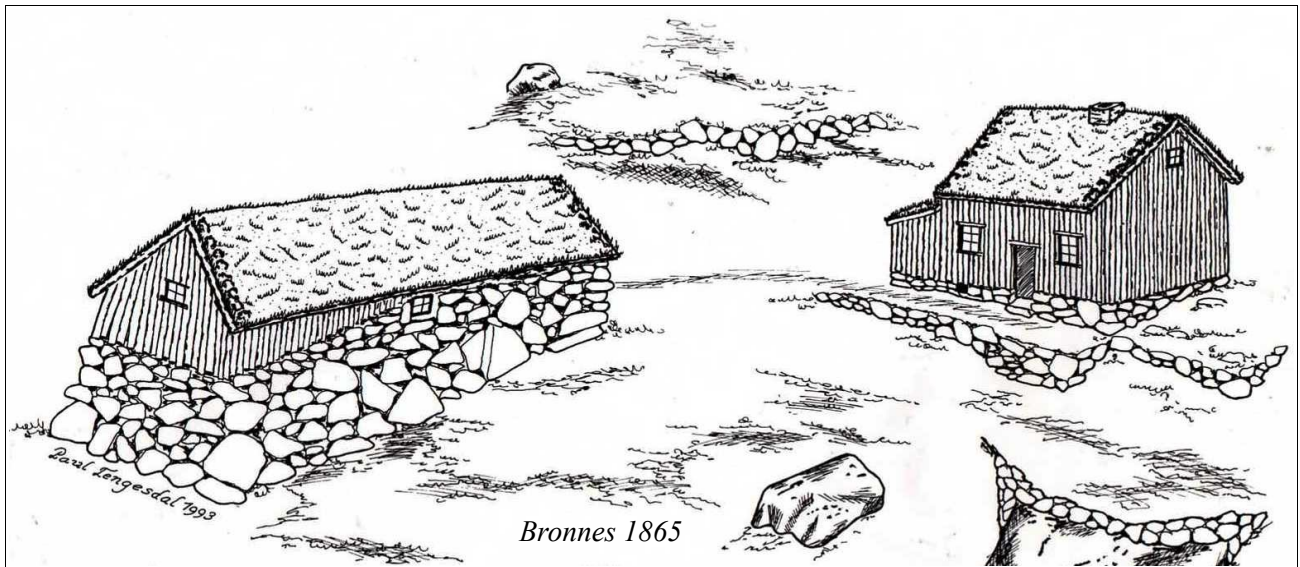
En husmannsplass i Dyrskog

av
Paul Tengesdal

*Denne beretningen om husmenn i Bronnes er skrevet i 2007, men er like aktuell i dag.
Plassen var bebodd fra ca 1863 til 1890 når huset brann ned.
Før den tid bodde familien noen år under Stølhelleren inntil beboelsehuset var oppsatt.
Bronnes var faktisk en av de beste husmannsplasser i bygda.
Utrolig når en ser plassen i dag.*

FOLK I BRONNES

De var husmannsfolk på Brunnes under Dyrskog og fekk seks barn der mellom 1884 og 1892. Etter at de hadde fått sjetten barnet kjøpte Tønnes gardsbruk på Berland og flyttet dit.

Den 21. mai 1838 ble soldat Peder Børildsen Holmen og Berte Marie Enoksdtr. Bjerkreim, viet i Bjerkreimskirken, han var 24, og hun 22 år. Straks etter bryllupet, som ganske sikkert stod på Bjerkreim hos brudens foreldre, flyttet de nygifte til Homme, langt oppi Ørsdalsheiene, hvor Berte Marie's søster Ingeborg og hennes mann Halvard bodde.

Slik kom Peder og Berte til Homme, til deres nye heim, her langt oppe i heien. Men folketomt var det ikke på noen måte. To familier bodde i Kvitlen, to i Brattebø. Så var det folk i Austdal og nedi Bjordal holdt hele fire familier hus. Flere av familiene hadde mange barn.

Her oppe i Homme kom det flere barn etter hvert. Det ble trangt om plassen. Fra begynnelsen bodde begge familiene i samme huset, men så bygget Peder og Berte Marie eget hus og flyttet inn der. De bodde i Homme i om lag 10 års tid. Da eldste datteren til Ingeborg og Halvard giftet seg i 1847 flyttet Peder og Berte Marie fra Homme. De nygifte fikk overta huset deres. Peder og Berte Marie flyttet først til Skjæveland med de 4 barna sine. Her ble Tønnes Pederson fødd. Men så flyttet de videre til Holmen, og bodde der i noen års tid.

Omkring 1857 flyttet Peder og Berte Marie til Bronnes ved Ørsdalsvannet. Vi vet at kirken hadde skogsteg på Bronnes, som ble uthogget i 1855. Kanskje Peder var med på denne uthogsten og såg muligheter for dyrkningsjord på nettopp denne skogsteigen, det kan vi godt tenke oss. Han bodde jo i Holmen, nærmest like ved. Når de flyttet hadde de med seg de minste barna; Guri 11 år, Tønnes 9 år, Benjamin 5 år og Gabriel 1 år, med

andre ord en familie på i alt 6 personer. Peder hadde fått husmannskontrakt med Tønnes Erikson Dyrskog som åtte Bronnes. Etter denne kontrakten kunne han sette opp eget hus og dyrke jorda, for seg og sin familie.

Til å begynne flyttet familien inn under Stølshedleren. De satte opp en yttervegg, og et skråtak på den ytre sida. Innvendig laget de til et oppholdsrom så godt det lot seg gjøre. De muret opp en grue, og lot røyken gå opp til mønet, og ut til det fri under fjellveggen. Dette var ingen rikmannsstove de hadde, men Tønnes sa siden, etter at de hadde fått opp nytt hus av både planker og bord, ”Men tenk, det var gildare å bu under hedleren”.

Bronnes var på den tiden udyrket mark. Fra tidligere ble plassen nyttet som støl under Dyrskog. De som var på stølen bodde da under Stølsheieren, så lenge de var der om sommeren med buskapen. På Bronnes var det alltid godt med beite i dalen ovenfor og innover fjellet. Nå skulle Peder ta fatt med oppdyrking av denne jorda, slik at den kunne brødfø ham og hans familie. Og så måtte der settes opp hus, både uthus og beboelseshus. Mye slit og tunge tak var i vente.

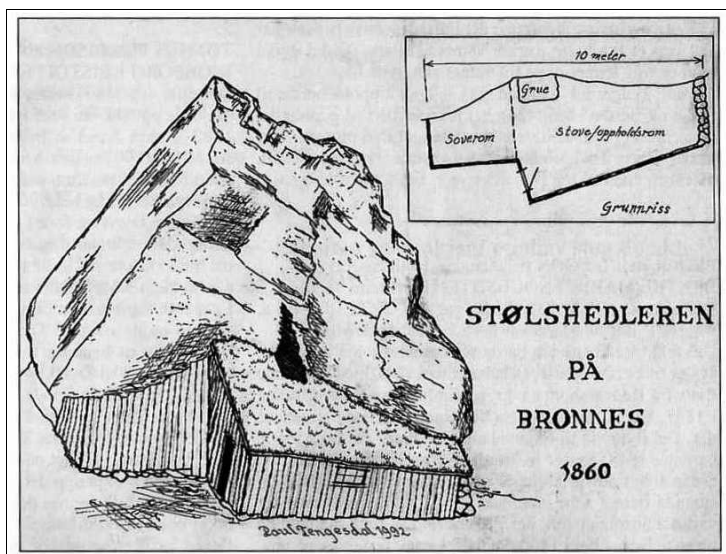
Først av alt ble uthuset oppsatt. Det vart et stort steinfjos med stor løa oppå. I 1865 hadde de ei ku, 20 sauer og 25 geiter i fjoset, oppå i løa hadde de høyet og lauvkjervlane. Her hadde de også stæen med kornbanda, og her trøkste de kornet.

Oppover i lia vart jorda spadd opp til åker. På steinete plasser ble jord båret til og lagt utover. Forstøtningsmurer av stein ble oppsatt mange plasser. Slik bredde den dyrka jorda seg utover etter hvert. Omsider ble det nok jord til å så i godt 100 kilo korn, noe bygg, men for det meste havre, og 150 kilo poteter fikk de også satt i jorda.

Til sist ble beboelseshuset bygget. Det ble satt opp rett nord av uthuset, litt i fra, og slik at framsida vendte mot sørøst. Det ble fin utsikt ned til Ørsdalsvatnet, og bort til uthuset.

Inngangsdøra var midt på langveggen. Like innenfor var kjøkken og stova i samme rommet. Der stod også grua. I andre enden var bua, og på baksiden var koven, hvor de hadde ved og forskjellig rabe. På loftet var der to rom, og under bua var potetkjelleren. En luke i gulvet førte ned til kjelleren. Huset var så romslig at det ble plass til hele familien, 10 personer på det meste. Da bodde også eldste sønnen, Enok med sin kone og deres datter, i huset. Huset stod ferdig omkring 1863.

I Bjerkreim i den tiden var det i alt 40 husmenn med jord. Faktisk ingen av de øvrige husmennene i hele Bjerkreim hadde så stor buskap som Peder Børildsen på Bronnes. Vi kan også sammeligne

Tom og Arve i hus-grunnen på Bronnes 100 år etter brannen. Ovnsplata fra branntomta blir nå oppbevart på garasjeveggen på Aaland Gård.

Slektstevne i Bronnes søndag 18. august 1996 med omkring 60 deltakere.

Øverste bilde viser deltakerne samlet under Stølshelleren. Midterste bilde fra selve hustomta, og nederst ser vi de eldste ankomme med båtskyss av Peder Dyrskog. Alle øvrige deltakerne gikk fra Berland – inn Skåredalen – til Bronnes – tilbake Bronnesdalen til Berland.

Bronnes med de øvrige gårdene. Av de 8 strandgardene langs Ørsdalsvatnet var det bare i Dyrskog og på det største bruket i Lauperak de hadde mer sauer og geiter enn på Bronnes. Dyrskog var i den tiden en stor gard, og var i så måte mest to gardsbruk å regna, der fødte de foruten 2 hester og 12 storkretur også 108 småfe. Husmannsplassen på Bronnes var med andre ord en av de beste husmannsplasser i bygden, så rart det enn kan synes i dag for den som ser opp mot plassen nedenfra Ørsdalsvatnet.

Omsider flyttet barna ut, men Tønnes og yngste søsteren Bertine ble igjen med foreldrene sine. Tønnes giftet seg i 1883 med Ingeborg Kristoffersdtr. Odland, og det ble en ny generasjon i heimen. I 1890 var barna; Lise-Olava (datter til Ingeborg), Peder, Berthe, Karl (min morfar), Bendine og Gustav. Dette året passet det seg slik at alle var en søndag til kirken på Bjerkreim. De rodde vatnet som vanlig. Når de kom tilbake og rundet neset ut av Bronnes møtte de et fryktelig syn. De såg røyk komme opp fra plassen. Alt som var tilbake av heimehuset og eiendelene var en rykende ruin – hele huset var allerede nedbrent. De hadde ingenting igjen annet enn det de stod og gikk i.

Plassen hadde vært fast bebodd i godt 30 år og det hadde vært mye slit og strev, alt gjort med handamakt. På denne tiden var jordbruket på vei bort fra spadebruket og over til bruk av hesteredskaper. Tønnes så mange av de nye jordbruksredskapene som ble tatt i bruk andre steder i bygden. Bronnes var ikke lenger liv laga som gardsbruk. Da Peder døde i 1891 gikk bygslingskontrakten ut, og Bronnes falt tilbake til gårdeieren i Dyrskog.

Etter brannen måtte de visstnok bu en tid under helleren. De bodde og en tid i Kalveskog, men i 1892 flyttet de til Berland på Heie. Der kjøpte Tønnes seg gardsbruk. Bronnes ble fraflyttet for godt, og er aldri siden gjenoppbygget. Husmurer, terasser, gangveier og andre merker i terrenget vitner den dag i dag om svunne tider.